

ДЫДАКТЫЧНЫЯ ГУЛЬНІ НА АСНОВЕ ФАЛЬКЛОРНАГА РЭПЕРТУАРУ ЯК СРОДАК МУЗЫЧНАГА ВЫХАВАННЯ ДАШКОЛЬНІКА

Цесная ўзаемасувязь развіцця і навучання ў дашкольным узросце абумоўлівае шырокае выкарыстанне метадаў і сродкаў, якія даюць магчымасць развіваць здольнасці дзіцяці і фарміраваць першачатковыя ўяўленні пра разнастайныя з'явы. У той жа час эфектыўнасць гэтых метадаў у значнай ступені залежыць ад іх адпаведнасці ўзроставым магчымасцям дашкольніка. Адным з такіх метадаў традыцыйна выступае дыдактычная гульня, якая дазваляе вырашаць адукацыйныя задачы ўскосным шляхам праз гульнёвыя задачы, правілы і дзеянні.

У тэорыі і практыцы музычнага выхавання дашкольнікаў пытанні выкарыстання музычных гульняў, у тым ліку і дыдактычных, распрацаваны дастаткова ўсебакова (Н. А. Вятлугіна, Л. М. Камісарова, Н. Г. Конанова, Э. П. Косціна, Л. С. Хадановіч і інш.). Гульня разглядаецца даследчыкамі як сродак развіцця музычна-сэнсорных здольнасцей, музычнага слыху і музычна-рытмічнага пачуцця, фарміравання ўяўленняў аб якасцях музычных гукаў і сродках музычнай выразнасці, актывізацыі музычна-гульнёвай дзейнасці і музычна-творчых здольнасцей дашкольнікаў і інш.

Аднак вырашэнне задачы, якая, па меркаванні Т. С. Якіменка, з'яўляецца галоўнай для музычнага выхавання сучаснай Беларусі – «абуджэнне нацыянальна актыўнага музычнага слыху нацыі» [1, 25] – патрабуе больш мэтанакіраванай працы па засваенні ўжо ў дашкольным узросце нацыянальнай музычнай мовы. Па сцвярджэнні К. Ул. Тарасавай, музычная мова, як і маўленне, засвойваецца ў дзяцінстве дастаткова рана і інтуітыўна, адразу як сістэма ў адзінстве семантыкі, лексікі і граматыкі [2]. Пры ўспрыманні дастатковай колькасці аднастэлевых музычных узораў фарміруецца «пачуццё стылю», наяўнасць якога Дз. К. Кірнарская і прапануе лічыць паказчыкам развіцця музычнасці чалавека [3]. Неаднаразова ўспрынятыя музычныя інтанацыі становяцца звычнымі для слыху дзіцяці, распазнавальнымі, выклікаюць эмацыянальна становячыя адносіны, што з'яўляецца паказальнікам падсвядомага пазнання маленькім слухачом моўных заканамернасцей пэўнага пласта музычнай культуры. У сувязі з гэтым рэпертуар, які выкарыстоўваецца ў працэсе музычнага выхавання дашкольнікаў, у тым ліку і матэрыял дыдактычных гульняў, мае прынцыповае значэнне для далейшага музычнага развіцця дзіцяці. У гэтых адносінах каштоўным матэрыялам можа быць музычны фальклор, ужыванне якога ў гульнёвай дзейнасці сучасных дашкольнікаў звязана пераважна з выкарыстаннем разнастайных традыцыйных гульняў (рухавых, карагодных, гульняў са спевамі і інш.).

Задача засваення элементаў нацыянальнай музычнай мовы дашкольнікамі можа вырашацца праз арганізацыю разнастайных відаў музычнай дзейнасці дзяцей – успрыманне фальклорных твораў, выканальніцтва і творчасць падчас правядзення тыпавых і тэматычных музычных заняткаў, фальклорных забаў і святаў. Але дыдактычная гульня на аснове фальклорнага рэпертуару дазваляе ў надзвычай прывабнай для дашкольніка форме эфектыўна засвоіць некаторыя нацыянальныя музычна-моўныя асаблівасці, фарміраваць і замацоўваць уяўленні пра музычныя жанры, музычныя інструменты. Праз фарміраванне цікаўнасці да музычнай дзейнасці і рэпертуару, ўзбагачэнне вопыту выканальніцкай і творчай дзейнасці дашкольнікаў ў падобных гульнях з'яўляецца магчымасць фарміравання асноў музычнай культуры дашкольніка.

На жаль, музычныя гульні дадзенай накіраванасці ў айчынным навукова-метадычным літаратуры прадстаўлены недастаткова.

Мы прапануем серыю з васьмі дыдактычных гульняў і заданняў на аснове фальклорнага рэпертуару для дзяцей 5–6 гадоў, у якіх вырашаюцца наступныя задачы:

- удакладніць і пашырыць уяўленні дашкольнікаў аб жанрах лічылькі (гульня «Цвікі»), калыханкі (гульня «Калыханкі Коціка»), жанрах календарна-абрадавага і дзіцячага фальклору (гульнёвае заданне «Жанры»);
- замацаваць уяўленні аб знешнім выглядзе, назвах, гучанні беларускіх народных музычных інструментаў (гульня «Карагод інструментаў»);

- замацаваць уяўленні аб некаторых асаблівасцях музычнай мовы беларускага фальклору: гучання тэрцьевых ладоў з субквартай (гульня «Калыханкі Коціка»), характэрных для фальклорных узораў і даступных для дашкольнікаў рытмічных малюнкаў (гульня «Музычныя рушнікі»);
- садзейнічаць развіццю музычных здольнасцей: музычна-рытмічнага пачуцця (гульні «Цвікі» і «Музычныя рушнікі»), меладычнага слыху («Калыханкі Коціка», «Танцоры»), музычнай памяці («Музычныя старонкі», «Жанры», «Галерэя музычных загадак»);
- замацаваць веды аб некаторых музычных фальклорных творах (у гульнівым заданні «Танцоры» – танцавальныя мелодыі «Лявоніха», «Мікіта», «Юрачка», у гульнівым заданні «Музычныя старонкі» – разнастайныя песенныя ўзоры).

Музычны фальклор заўсёды лічыўся каштоўным матэрыялам, які дазваляе не толькі вырашаць задачы музычнага выхавання дзяцей, але і ўздзейнічаць на дзіця ўсебакова. Дзякуючы сінкрэтызму (злітнасці) усіх элементаў фальклорнага мастацтва, амаль што кожны ўзор музычнага фальклору дазваляе выкарыстоўваць у комплексе розныя віды дзіцячай музычнай дзейнасці. У адпаведнасці з гэтай асаблівасцю фальклору музычныя гульні, якія абапіраюцца на гэты матэрыял, здольны гарманічна спалучаць музычнае ўспрыманне, выканальніцтва і творчасць. Дарэчы, у развіцці творчых здольнасцей дашкольнікаў фальклор, які варыяцыйны па сваёй сутнасці, можа адыгрываць значную ролю, дазваляючы дашкольніку ствараць разнастайныя ўласныя варыянты фальклорага ўзору – тэкставыя, рытмічныя, меладычныя.

Так, у гульнях «Цвікі», «Музычныя старонкі» асноўным відам музычнай дзейнасці з'яўляюцца спевы, якія спалучаюцца з песеннай творчасцю і імправізацыяй рухаў персанажа знаёмай песні; у гульнівым заданні «Жанры» магчыма выкарыстанне усіх відаў музычнага выканальніцтва; у заданні «Танцоры» – спалучэнне ўспрымання музыкі, музычна-рытмічных рухаў і ігры на музычных інструментах; у гульні «Калыханкі Коціка» – ігры на музычных інструментах, спеваў і песеннай творчасці; у гульні «Музычныя рушнікі» – ўспрымання музыкі і ігры на музычных інструментах. Гульня «Галерэя музычных загадак» з'яўляецца па сутнасці выкарынай і заснавана на ўспрыманні знаёмых узораў фальклору і твораў музыкі пісьмовай традыцыі.

Гульнівыя дзеянні таксама разнастайныя і абумоўлены прадугледжаным для серыі гульніў наглядным матэрыялам: парныя карткі, якія складаюцца па тыпе «пазл» («Музычныя ручнікі»), парныя кубікі, у якіх неабходна суаднесці адпаведныя грані («Жанры»), дынамічныя кругі («Карагод інструментаў»), міні-альбом з «фотаздымкамі» персанажаў песенных узораў («Музычныя старонкі»), камплекты картак («Калыханкі Коціка», «Цвікі», «Галерэя музычных загадак») і інш. Дзеля стварэння гульнівай сітуацыі, надання сюжэтнасці ў гульнях з'яўляюцца персанажы – Коцік, Лявоніха, Мікіта, Юрачка і інш.

Такім чынам, выкарыстанне дыдактычных гульніў дадзенай накіраванасці дазваляе вырашаць шэраг развіццёвых і адукацыйных задач, стымуляваць слыхавую, зрокавую, рухавую, творчую актыўнасць выхаванцаў, цікаўнасць да музычнай дзейнасці і фальклорнага рэпертуару. Разам з тым знаёмства з тэкстамі лічылак у гульні «Цвікі» будзе садзейнічаць развіццю маўлення і ўзбагачэнню лексікі дзіцяці, матэрыял гульніў «Музычныя ручнікі» і «Калыханкі Коціка» пашырае ўяўленні дашкольнікаў аб традыцыйным быццё беларусаў, гульні «Жанры» – аб каляндарных святах беларусаў і іх сімволіцы, што садзейнічае, такім чынам, усебаковаму развіццю дашкольнікаў.

Магчымасць выкарыстання такіх гульніў у самастойнай дзейнасці дзяцей пад ускорным кіраўніцтвам педагога дазволіць пашырыць сферу ўжывання музычнага фальклорнага рэпертуару ва ўмовах установы дашкольнай адукацыі, далучыць да гэтай працы не толькі музычнага кіраўніка, але і выхаватэля групы, больш сістэмна ажыццяўляць працу па далучэнні дашкольнікаў да нацыянальнай фальклорнай спадчыны.

Літаратура

- Якіменка, Т. С. Музычны «слых» нацыі / Т. С. Якіменка // Сучасная беларуская этнамузыкалогія (да практык апошняй трэці XX – пачатку XXI стагоддзя). – Мінск: Тэхналогія, 2004. – С. 24–32.

- РЕПОЗИТОРИЙ
4. Тарасова, К. В. Онтогенез музыкальных способностей / К. В. Тарасова. – М.: Педагогика, 1988. – 173 с.
 5. Кирнарская, Д. К. Современные представления о музыкальных способностях / Д. К. Кирнарская // Вопросы психологии. – 1988. – № 2. – С. 129–137.